

JOHTAAKO MEDIAVALLAN ARVOSTELUOIKEUS TUOMIOVALLAN SELOSTUSVELVOLLISUUTEEN

(Führt das Recht zur Kritik geübt von Media zur Referierungspflicht auf der Seite von Gerichten)

(DL 6/2003)

Oikeusvaltion eräitä keskeisiä tunnusmerkkejä ovat sananvapaus ja riippumaton tuomiovalta. Tiedotusvälineiden on vahdittava kaikkea valtaa, ei vähiten tuomiovaltaa. Kuka valvoo mediavallan valtaa. Valvonnatta oleva valta on epäilyttävä, koska se voi paisua ylivallassi.

Tuomioistuinten on oltava taipumattomia julkisuuden paineessa. Niiden on avoimilla ja läpinäkyvästi perustelluilla tuomioilla jaettava oikeudenmukaista oikeutta eli harjoitettava lainkäyttöä sananvapaus ja sen kanssa kilpailevat muut perusoikeudet kussakin yksittäistapauksessa huomioon ottaen. Median puolestaan on varjeltava omaa riippumattomuuttaan ja puolustettava sille demokratiassa kuuluvaa valta-asemaa, jos se kokee sitä joltakin suunnalta kavennettavan.

Oikeusasioiden, erityisesti tuomioistuinten päätösten käsittely tiedotusvälineissä on lisääntynyt huomattavasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Suuntaus näyttää olevan kasvava. Uutisointitapakin on muuttunut. Aiemmin tiedotusvälineet tyytyivät selostamaan oikeuden tuomioita. Arvostelua tai sisällön arviointia ei julkisuudessa esitetty.

Tänään on toisin. Tiedottaminen on usein samalla kriittistä päätösten tarkastelua ja keskustelunavauksia oikeuspoliittisiin linjauksiin.

Tuomioistuinten, syyttäjien ja oikeudenhoidon muiden toimijoiden päätösten uutisointiin ovat liimautuneet nimilaput: ratkaisijoiden nimet. Tuomiovallalle leimallinen anonyymiys on haihtunut.

Oikeudellisesta päätöksenteosta on tullut tiedotusvälineissä muuhun viranomaistoimintaan verrattava arvioinnin kohde. Julkisuudessa monistuvat arviointi- ja arvopohjalta tehdyt johtopäätökset - väittämät ratkaisun sisällöstä – sekä niiden perusteella uutisoidut tiedot oikeusjärjestyksestä. Tiedotusvälineiden kautta leviävät tiedot oikeusasioista ovat oikeita tai väärinä taikka siltä väliltä. Ne saattavat kaivata oikaisua, täydennystä tai vastatietoa. Näin on tilanne minkä tahansa alan asioiden ja yhteiskunnallisen päätöksenteon tiedonvälityksessä.

Tuomioistuimien tiedottaa päätöksistään ensisijaisesti vain antamiensa tuomioiden muodossa. Päätökseen on kirjoitettu kaikki se, minkä tuomari asiassa on halunnut sanoa. Hänen ei kuulu jälkepäin selittää ratkaisua. Tämä on ollut kiveen hakattu periaate. Sitä ei ole kyseenalaistettu eikä sen ehdottomuuden kriittistä punnintaa ole harrastettu. Tätä voitaneen edelleenkin pitää hyvänä pääsääntönä.

Jos tuomioistuimen päätöksestä ei ilmene, mistä siinä oikeastaan on kysymys, tuomion kirjoittaminen – sen lausuminen mitä tuomari asiassa on tarkoittanut – on epäonnistunut. Tunnetusti ajatuksen täsmällinen juoksuttaminen kirjoitukseen sanoina, lauseina ja virkkeinä on yksi vaikeimpia taitolajeja.

Kirjallinen ilmiasu avautuu yhdelle erilaisena kuin toiselle. On inhimillistä ja viisasta tunnustaa, että tuomioistuimen päätöstä ei parhainkaan tuomari aina osaa kirjoittaa sellaiseksi, minkä oikea ymmärtäminen olisi varmaa. Tulisiko tuomioistuimella olla luonnollisena pidettävä oikeus tai jopa velvollisuus julkisuudessa oikaista uutisointia, jos merkittävästä oikeudellisesta päätöksenteosta, esimerkiksi sallitun ja kielletyn toiminnan rajanvedosta on muotoutumassa julkisuudessa kovin erilainen tieto kuin mitä ratkaisuntekijä päätöksellään todellisuudessa on tarkoittanut? Aiheutuuko oikeusjärjestelmälle tai oikeusturvalle vahinkoa, jos tuomioistuin välttämättömän tarpeen vaatiessa osallistuu ratkaisujaan koskevaan julkiseen keskusteluun? Varovaisen myönteinen asennoituminen edellä esitettyihin kysymyksiin tuskin mitään raunioittaisi.

Onko päinvastoin haitallista, jos oikeustajuntaan syvästi vaikuttavissa ja tärkeissä yhteiskunnallisissa tai tuomioistuimen luottamusta ja puolueettomuutta kansalaisten mielissä mittaavissa jutuissa tuomioistuimet jättävät oikaisematta ilmiselvästi virheelliseksi katsomansa tiedot. Oikeustilasta syntyy silloin väärä käsitys. Siitä puolestaan saattaa poikia myöhemmin paljon harmia.

Tuomiovallan ja mediavallan välinen asiaankuuluva jännite leimahti äskettäin mielenkiintoisella tavalla. Helsingin Sanomien oikeustoimittaja *Susanna Reinboth* Lakimiespäivillä 3.10.2003 pitämässään esitelmässä ja Helsingin Sanomissa 5.10.2003 julkaisemassaan artikkelissa arvosteli tuomioistujia ja nimenomaisesti Korkeinta oikeutta sananvapauden rajoittamisesta. KKO:n oikeusneuvokset *Pauliine Koskelo* ja *Mikael Krogerus* vastasivat samassa lehdessä 19.10.2003 selostamalla KKO:n kahta ratkaisua. Helsingin Sanomissa kirjoitusta kommentoineet professorit olivat hämmentyneitä oikeusneuvosten selostuksesta. Kukaan ei kuitenkaan moittinut sitä, että julkisuuteen oli annettu harvinaislaatuinen tuomion selostus.

Oikeuskulttuurissa on muutoksen värähtelyä, näin tapahtukoon.

Matti Manner